

โดย ศูนย์วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกริก
พิมพ์ครั้งที่ 2 (พฤศจิกายน 2563)

คู่มือ

เทคนิคการทำวิจัย

เพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง

การทำวิจัย เพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง

ความเป็นมาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง

เนื่องจากมหาวิทยาลัยเกริกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (Memo of Understanding - MOU) ในลักษณะการร่วมทุนทั้งสองฝ่าย (Co-funding) เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง จากบันทึกข้อตกลงดังกล่าวนี้ มหาวิทยาลัยจึงมีโครงการวิจัย 6 โครงการ ได้แก่

1. โครงการแนวทางการบริหารจัดการจัดสวัสดิการเครือข่ายองค์กรชุมชน เขตบางเขน หัวหน้าโครงการ ผศ.ประคอง สุคนธ์จิตต์
2. โครงการแนวทางการจัดการขยะของเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่นคง ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร หัวหน้าโครงการ อาจารย์พัชรินทร์ พันธุ์แน่น
3. โครงการการจัดการความรู้ทางการบัญชีและการบริหารการเงินเพื่อพัฒนากลุ่มธุรกิจช่างชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร หัวหน้าโครงการ อาจารย์จินดา จอกแก้ว
4. โครงการแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว หัวหน้าโครงการ รศ.ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม
5. โครงการการใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังความร่วมมือของคนสายคลองบางบัว หัวหน้าโครงการ รศ.ปรีชา พันธุ์แน่น
6. โครงการการจัดการความรู้ การจัดทำบัญชีกองทุนเมือง ชุมชนบางบัว เขตบางเขน เพื่อบริหารจัดการเงินกองทุนเมืองให้มีประสิทธิภาพ หัวหน้าโครงการ อาจารย์ดาวพระศุภร์ ทองกลิ่น

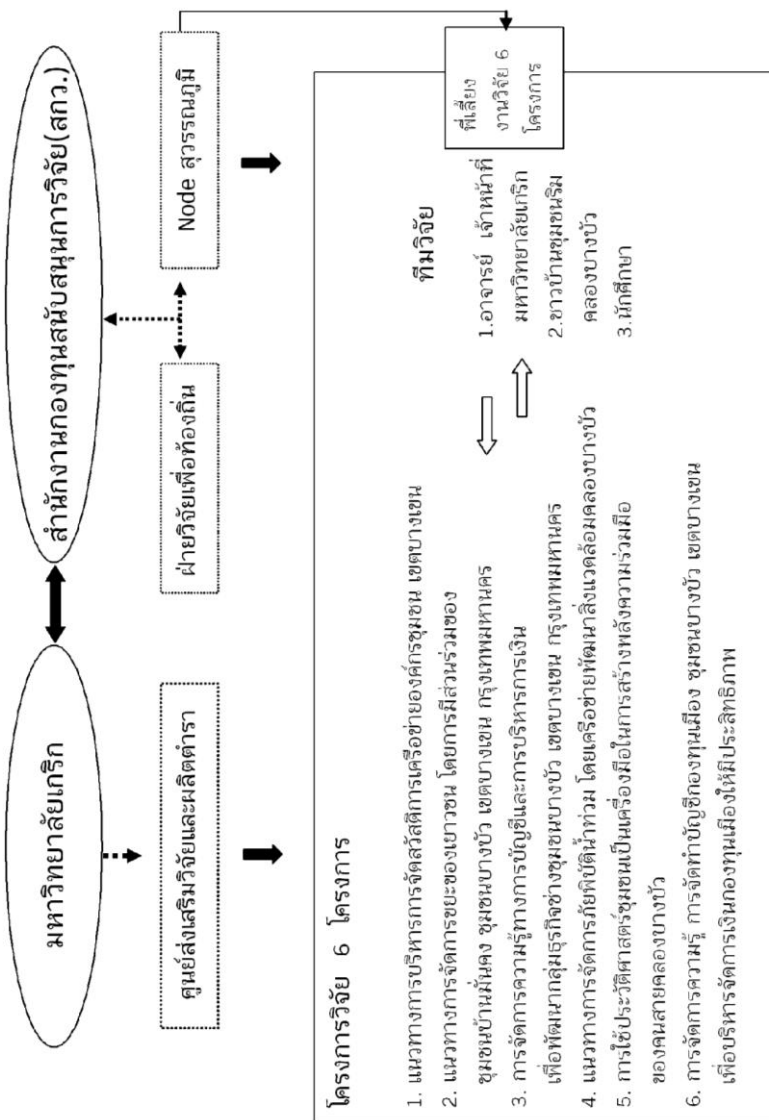

“เทคนิคการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง”

งานวิจัย 6 ชุดโครงการดังกล่าวมีพื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนเครือข่าย คลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร หลังจากงานวิจัยสิ้นสุดลง จึงมีการ ถอดบทเรียนจากทีมวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านที่เข้าร่วมในการทำวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น โดยเชิญหัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัยทั้ง 6 โครงการดังกล่าวข้างต้น มาถ่ายทอดประสบการณ์ และกระบวนการทำวิจัยในแต่ละโครงการ เพื่อเป็นการ รวบรวมจัดเก็บความรู้และประสบการณ์จากการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชน บางบัว อาทิ กระบวนการในการพัฒนาโจทย์ การจัดการทีมวิจัยชุมชน การพัฒนา ทักษะในการทำวิจัยชุมชนของทีมวิจัยอาจารย์และชาวบ้าน การมีส่วนร่วมในการ ทำวิจัยของนักศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาโครงการวิจัยชุมชนชุดใหม่ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาชุมชนตามแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยใช้วิจัยเป็น ฐาน

สรุป ภาพความร่วมมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง

หลักการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-base research)

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community- base research) เน้นการมุ่งเข้าไปเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นให้ “คน” ในชุมชนท้องถิ่นใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ด้วยการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อกำหนดโจทย์ คำถามวิจัย การทบทวนทุนเดิมในพื้นที่ การออกแบบการวิจัย และการวางแผนปฏิบัติการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การทดลองปฏิบัติจริงเพื่อสร้างรูปธรรมในการตอบโจทย์วิจัยหรือแก้ปัญหาในพื้นที่วิจัย การประเมินผล สรุปบทเรียน เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยชาวบ้าน คนในชุมชนท้องถิ่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักพัฒนา และผู้ทรงคุณวุฒิที่จะได้เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างความรู้และกลไกการจัดการปัญหา เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนในพื้นที่การวิจัย โดยมีขั้นตอนการทำงานวิจัยที่แบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1. การเตรียมการ เตรียมชุมชน เป็นระยะการเข้าสู่ชุมชน โดยมีการคัดเลือกชุมชน กลุ่มประเด็น ปัญหา ที่จะทำงานวิจัย และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนทุกกลุ่ม

ระยะที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย เป็นขั้นตอนที่ต้องมีการเก็บข้อมูลด้านเอกสาร การศึกษาบริบทชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของวิธีการที่จะนำมาแก้ปัญหา รวมถึงการบริหารจัดการเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผลแต่ละขั้นตอน

ระยะที่ 3 การสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย ซึ่งต้องอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการประชุมสรุปงานทุกครั้ง

หาก พิจารณาลักษณะสำคัญๆ ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) จะพบว่ามี “คำหลัก” ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการของการวิจัยหลายประการดังนี้

1. เป็นโจทย์ของชุมชน: จุดเริ่มต้นของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ เป็นการวิจัยในโจทย์หรือคำถามที่ชุมชนอยากทำ เป็นปัญหาของชุมชน 85 ซึ่งโจทย์ที่ตรงใจคนส่วนใหญ่ในชุมชนย่อมเป็นแรงผลักดันอันสำคัญที่ทำให้การ วิจัยสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาโจทย์ที่เหมาะสมนับเป็นปราการด่านแรกที่สำคัญยิ่งที่ชุมชนจะต้องฝ่าฟันให้ได้

2. ชุมชนทำวิจัยเอง: นับเป็นหลักการสำคัญที่ผู้เข้าร่วมงานวิจัยจะต้องทำความเข้าใจ และต้องเชื่อมั่นว่าชุมชนสามารถทำวิจัยเองได้ อย่างไรก็ตามการหนุนเสริมจากพี่เลี้ยงภายนอกชุมชนก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะ ช่วยสนับสนุนการทำวิจัยของชุมชน

3. การมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย: โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของเจ้าของปัญหาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของ ปัญหา ซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน วิจัยของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ การออกแบบกระบวนการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่การแบ่งบทบาทที่ชัดเจนในทีมงานวิจัยที่เหมาะสมกับทักษะ ความชอบของแต่ละคน ให้มีโอกาสดำเนินงานตนเองผ่านการได้ลงมือทำจริงในกิจกรรมต่างๆ จนสามารถถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมายได้ ก็นับเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องให้ความสำคัญควบคู่กันไป

4. พัฒนาและยกระดับการใช้ความรู้ท้องถิ่น (หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น): ในการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนหันมาทบทวนศักยภาพหรือทุนเดิม ที่เป็นระบบความรู้ที่อยู่คู่กับชุมชนมานาน แล้วนำไปผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่มีอยู่ ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน มากกว่าการพึ่งพาแต่ความรู้จากภายนอกเพียงอย่างเดียว โดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกใช้ความรู้นั้นๆ ผ่านกระบวนการกลุ่ม บนฐานความจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน

5. เน้นสร้างคนมากกว่าสร้างความรู้: เป็นแนวคิดที่ทวนกระแสวิจัยหลัก เพราะงานวิจัยโดยทั่วไปมีเป้าหมายหลักเพื่อการสร้างความรู้ใหม่ แต่การวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะให้น้ำหนักที่การสร้างคน สร้างกลุ่ม สร้างเครือข่าย กล่าวคือเน้น “กระบวนการเรียนรู้” มากกว่าเน้น “องค์ความรู้”

6. การเสริมพลังอำนาจของชุมชน: เนื่องจากการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เกิดการ ฟื้นฟู ยกระดับ และพัฒนาการจัดการโดยชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับระบบชุมชน ระบบทรัพยากร ระบบความรู้ ไปจนถึงระบบที่เหนือชุมชนได้ เป็นเสมือนการคืนความมั่นใจให้ชุมชน จนสามารถค้นพบตัวเอง และลุกขึ้นมาปกป้องชุมชนด้วยมือของชุมชนเอง

ฐานคิด วิธีคิด งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : Community Based Research (CBR)

- เน้นชาวบ้านเป็นเจ้าของปัญหา เป็นผู้ลงมือวิจัยด้วยตนเอง
- มีพี่เลี้ยง ผู้ประสานงาน นักวิชาการ เข้าร่วมทำงาน
- เป็นงานวิจัยแบบฐานราก โดยมุ่งสร้างนักวิจัยในท้องถิ่น
- สร้างความรู้ และสืบสานความรู้สู่คนรุ่นใหม่
- สร้างเครือข่ายการทำงาน เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนคติการทำงานทุกระดับ
- มีการวางแผนวิเคราะห์ ทดลองปฏิบัติ สร้างทางเลือกนำไปแก้ปัญหาของชุมชน

คุณลักษณะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- โจทย์และเป้าหมาย คือ การสร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
- คนทำวิจัยมีชาวบ้านเป็นตัวเอก
- เหตุผลของการทำวิจัยคือ ผลประโยชน์เกิดกับชุมชน พื้นที่วิจัย
- มีกลไกหนุนเสริมพี่เลี้ยง
- มีความยืดหยุ่นสูง
- เป็นเครื่องมือขยายโอกาสทางการวิจัย เป็นการกระจายปัญญาไปตามท้องถิ่นต่างๆ
- มีความเป็นสหวิทยาการและบูรณาการ
- ผู้ทำวิจัยเป็นผู้ใช้ประโยชน์
- มีการสร้างสัมมาทิฐิ คือ การทำความเข้าใจกันตลอดเส้นทางการทำงานวิจัย

ความแตกต่างระหว่างงานวิจัยเชิงวิชาการ และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

งานวิจัยเชิงวิชาการ

เป้าหมาย แสวงหาความรู้ทางวิชาการ

- รายงานเป็นระบบ ระเบียบ
- ใครจบศาสตร์อะไรก็ทำด้านที่ตนเชี่ยวชาญ
- นักวิจัยมี 1-2 คน
- ไม่จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่วิจัย
- ส่วนใหญ่ไม่มีการคืนข้อมูล
- ไม่มีการสรุปบทเรียน ถอดบทเรียน
- ข้อเสนอแนะไม่ค่อยได้รับการปฏิบัติ

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เป้าหมาย นักวิจัยชุมชนมีการพัฒนา คนทำวิจัยต้องเก่งขึ้นและกล้าแสดงออก

- ให้ความสำคัญกับคนมากกว่ารายงาน
- เปิดรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วม
- ทีมวิจัยมีคนจำนวนมาก
- ต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันของทุกคนในทีม
- มีการคืนข้อมูลให้กับชุมชน
- เมื่อทำกิจกรรมแล้วจะมีการสรุปทบทวน
- เมื่อมีข้อเสนอแนะพื้นที่วิจัยจะเป็นผู้ปฏิบัติ

สรุป

งานวิจัยวิชาการ » ประเด็นวิจัยกำหนดตามความสนใจของนักวิจัยซึ่งเป็นนักวิชาการ เน้นสร้างความรู้ และการตีพิมพ์

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community- base research) » ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาและกำหนดวิธีการพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมต่อสูงทุกขั้นตอน นักวิชาการไม่ได้คิดเอง ไม่ได้สรุปเอง แต่เป็นการสรุปร่วมกันระหว่างนักวิจัยชาวบ้านและนักวิชาการ

กระบวนการและขั้นตอนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR: Community-Based Research)

1. ขั้นตอนการเตรียมการ

- 1.1 คัดเลือกชุมชนและเข้าสู่ชุมชน
- 1.2 การสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์กับชุมชน
- 1.3 หาโจทย์วิจัย (เครื่องมือใช้เวทีประชุม กลุ่มย่อย การพูดคุย)

ลักษณะโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- โจทย์วิจัยตามความต้องการของชุมชนจริงๆ
- โจทย์วิจัยตามความต้องการของชุมชนและศาสตร์ของอาจารย์
- โจทย์วิจัยที่มีการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างอาจารย์กับชุมชน
- โจทย์ที่น่าสนใจจากสังคมแต่ชุมชนได้ประโยชน์
- โจทย์จากแหล่งทุนแต่ชุมชนได้ประโยชน์

2. ขั้นตอนการวิจัย

- 2.1 ศึกษาบริบท และวิเคราะห์ปัญหาชุมชน
- 2.2 นำมาพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโครงการ
- 2.3 กำหนดแผนงาน การจัดการ (กิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณ ขั้นตอนการดำเนินงาน)
- 2.4 นำแผนไปปฏิบัติการและทดลอง
- 2.5 ติดตามและประเมินผลโครงการ โดยการประชุมสรุปงานเป็นระยะๆ
- 2.6 วิเคราะห์และสรุปผล

3. ขั้นตอนการสรุปผลและการเขียนรายงานการวิจัย

ถ้ามีการบันทึกข้อมูลอย่างมีระบบ ต่อเนื่อง จะทำให้การเขียนรายงานไม่มีปัญหา

ขั้นตอนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชุมชนคลองบางบัว CBR: Community-Based Research

ขั้นที่1 ศึกษาค้นคว้าก่อนทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ก่อนทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อศึกษาแนวคิดและความเข้าใจที่ถูกต้องของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนี้

- เสาะหาความรู้จากนักวิชาการหรือหาความรู้จากผู้รู้ที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านการทำวิจัยท้องถิ่น
- ใช้วิธีเข้าห้องสมุด เพื่อศึกษาค้นคว้างานวิจัยชุมชน หนังสือ และบทความจากห้องสมุด เพื่อเพิ่มพูนความรู้เข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น
- สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต Google ในการค้นคว้าหาข้อมูลค้นหา นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญงานวิจัยชุมชน
- ศึกษาข้อมูลจาก Node สุวรรณภูมิ เพื่อสอบถามข้อมูลและรูปแบบของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรืองานวิจัยชุมชน เนื่องจากNode สุวรรณภูมิ เป็นที่เลี้ยงงานวิจัยท้องถิ่นจึงให้คำแนะนำและให้ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- หาความรู้จากการลงสำรวจพื้นที่ชุมชน
- เรียนรู้จากเพื่อนๆในทีมวิจัยซึ่งทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาก่อน

ขั้นที่ 2 คัดเลือกพื้นที่วิจัยและเข้าสู่ชุมชน

ศึกษาบริบทของชุมชนและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน โดยลงสำรวจพื้นที่จริงว่าพื้นที่ใดบ้างที่สามารถตอบโจทย์งานวิจัยได้ ซึ่งในการลงสำรวจพื้นที่ควรประสานกับทางสำนักงานเขตและผู้นำชุมชน ทั้งนี้ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัยชุมชนเมือง ศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิิตตำราพร้อมด้วยคณาจารย์ที่สนใจในการทำวิจัยได้ลงพื้นที่เขตบางเขนฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนคลองบางบัวและชุมชนคลองพระยาสุเรนทร์ โดยติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่เขตบางเขนและผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลสภาพพื้นที่ ปัญหาและความ

ต้องการของชุมชน ในที่สุดหัวหน้าศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิตตำราได้เลือกชุมชนคลองบางบัวเป็นพื้นที่เป้าหมายในการทำงานวิจัย

ปัจจัยสำคัญที่เลือกชุมชนคลองบางบัวเป็นพื้นที่เป้าหมายของงานวิจัย

- ความเหมาะสมของระยะทาง เนื่องจากชุมชนคลองบางบัวเป็นพื้นที่ให้เคียงมหาวิทยาลัย
- ชุมชนคลองบางบัวมีต้นทุนของชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีศักยภาพ และมีความพร้อม
- ชุมชนคลองบางบัวมีทุนมนุษย์อยู่แล้ว
- ผู้นำเข้มแข็ง และประธานชุมชนเป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัย
- การตอบรับของชุมชนที่เขาต้องการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่

ขั้นที่ 3 พัฒนาโจทย์และสร้างทีมวิจัย

3.1 การพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่

จุดเริ่มต้นของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ โจทย์การวิจัยเป็นของชุมชน ดังนั้นโจทย์งานวิจัยต้องเป็นโจทย์หรือคำถามที่ชุมชนอยากทำเป็นปัญหา ด้วยเหตุนี้ในการพัฒนาโจทย์การวิจัยของ

มหาวิทยาลัยเกริกและสกว. จึงมีการค้นหาโจทย์การวิจัยระหว่างอาจารย์และชาวบ้าน โดยศึกษาบริบทและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ซึ่งการเลือกประเด็นวิจัยต้องสอดคล้องกับความสนใจของนักวิชาการและความสนใจของชาวบ้านรวมทั้งสอดคล้องกับปัญหาท้องถิ่นซึ่งกระบวนการพัฒนาโจทย์การวิจัย

ต้องผ่านการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างอาจารย์และชาวบ้านเพื่อค้นหาปัญหาวิจัยและคำถามการวิจัย อาจจะใช้วิธีการจัดเวทีประชุม หรือการประชุมกลุ่มย่อยโดยการเชิญผู้นำชุมชน ชาวบ้าน หรือผู้ที่สนใจมาร่วมพูดคุยและวิเคราะห์ร่วมกันโดยมีกรอบการพูดคุย

เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านคิดประเด็นดังต่อไปนี้ เช่น

- ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มนั้นมีความเป็นมาอย่างไร
- ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มนั้นกำลังเผชิญปัญหาเรื่องอะไร
- ปัญหานั้นกระทบกับคนในชุมชนท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด
- ปัญหานั้นมีผลที่รุนแรงเพียงใด ถ้าไม่แก้ไขจะก่อให้เกิดปัญหาใดตามมา
- ปัญหาดังกล่าวเคยมีการแก้ไขบ้างหรือไม่ ทำอย่างไรและผลเป็นอย่างไร
- ในพื้นที่อื่น เคยเกิดขึ้นไหม ผลเป็นอย่างไรบ้าง
- ประเด็นความสงสัย ปัญหาที่ยังต้องการหาคำตอบคืออะไร
- ประเด็นเฉพาะเร่งด่วนที่ต้องการหาคำตอบนั้นคืออะไร
- ชื่อหัวข้อวิจัยควรเป็นอย่างไร

ทั้งนี้ ในการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับชุมชน ศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิตตำราได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้โครงการวิจัย โดยได้เชิญชุมชนในเขตบางเขนเข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสะท้อนปัญหาความต้องการของชุมชนในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน

3.2 สร้างทีมวิจัย

ทีมวิจัยประกอบด้วย

1. นักวิชาการที่เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาวิชาการของงานวิจัย
2. นักวิจัยชาวบ้านหรือนักวิจัยชุมชน

คุณสมบัติของนักวิจัยชุมชน

- มีจิตใจสาธารณะมีจิตอาสา
- มีจิตใจใฝ่รู้
- มีความเพียร
- มีความความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมทีมวิจัย

อย่างไรก็ตาม ในการสร้างทีมวิจัยควรมีการประสานไปยังผู้นำชุมชน ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ผู้นำชุมชนจัดสรรนักวิจัยชาวบ้านที่สมัครใจเข้าร่วมทีมวิจัยจะช่วยให้สามารถสร้างทีมวิจัยได้ง่ายขึ้น และควรเปิดรับชาวบ้านทุกกลุ่มที่ต้องการเป็นนักวิจัยชุมชนเข้าร่วมทีมวิจัย รวมทั้งสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองระหว่างผู้เข้าร่วมทีมวิจัย และควรมีคำตอบแทนที่ให้กับนักวิจัยชุมชนผู้เข้าร่วมการประชุม เพราะนอกจากต้องการความรู้และความสมัครใจแล้ว การอัดฉีดงบประมาณจากการเข้าประชุมเป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้การสร้างทีมวิจัยประสบผลสำเร็จ

ขั้นที่ 4 พัฒนาโครงร่างงานวิจัย

กระบวนการพัฒนาโครงร่างการวิจัย

- คิดชื่อเรื่อง
- คำถามวิจัย
- วัตถุประสงค์
- ประเด็นการศึกษา
- วิธีการดำเนินงานที่ชาวบ้านสามารถทำได้ (กำหนดแผนงาน การจัดกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณ)
- ประโยชน์ที่เราคิดว่าจะได้รับมีอะไรบ้าง
- มิติการพัฒนาเป็นอย่างไร
- มิติการวิจัยเป็นอย่างไร
- นำเสนอ Proposal เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสกว.เข้ามาเพื่อให้คำแนะนำ
- เขียนโครงร่างงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงร่างงานวิจัยสำเร็จได้จากความร่วมมือ 3 ฝ่ายคือ ชาวบ้าน อาจารย์ที่เป็นนักวิชาการและ ร่วมกันคิดชื่อเรื่องซึ่งที่ชาวบ้านเข้าใจโดยมี Node สุวรรณภูมิเป็นพี่เลี้ยงแนะนำเทคนิคและวิธีการเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านคิดประเด็นต่างๆ

ดังกล่าวข้างต้น ด้วยการประชุมที่มวิจัยชาวบ้านและที่มวิจัยอาจารย์หลายครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลในการเขียนกรอบแนวคิดงานวิจัย และมีการนำโครงร่างงานวิจัย เสนอสกว. โดย Node สุวรรณภูมิได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากสกว.เข้ามาให้คำแนะนำ จากนั้นที่มวิจัยมีการปรับกรอบงานวิจัยเป็น proposal ฉบับสมบูรณ์

ขั้นที่ 5 การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5.1 ประชุมวางแผนและชี้แจงโครงการวิจัย

หลังจากได้รับการอนุมัติโครงการวิจัยแล้ว ทีมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยตาม แผนงานและกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ โดยการชี้แจงภาพรวมของโครงการวิจัยแก่นักวิจัย เพื่อลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

5.2 การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือการวิจัยเป็นการพัฒนาร่วมกันระหว่างนักวิจัยชุมชน และนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ โดยมี Node สุวรรณภูมิเป็นที่เลี้ยงให้กับทีมวิจัย ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลอาจจะเป็นแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นต้น

5.3 การเก็บข้อมูล

วิธีการ

- การอ่านเอกสาร รายงาน
- การสัมภาษณ์เชิงลึก
- การสังเกต
- การรวบรวมความคิดเห็นในการจัดเวทีประชุมชน Focus Group
- แบบสอบถาม

นักวิจัยชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยมีอาจารย์เป็นผู้สังเกตการณ์และให้คำแนะนำแก่นักวิจัยชุมชน เกี่ยวกับเทคนิคการสัมภาษณ์ เทคนิคการบันทึกข้อมูล เพื่อให้เก็บรวบรวมข้อมูล ตรงตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนั้นในระหว่างการศึกษา

อาจจะเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน เพราะข้อมูลเอกสารที่ได้รับจากการไปศึกษาดูงานสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในงานวิจัยได้

5.4 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยควรมีการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งว่าข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือโดยการยืนยันข้อมูลแบบ Triangulation หรือเทคนิคสามเหลี่ยม เพื่อสรุปข้อมูลที่ถูกต้องจากชาวบ้าน นักวิชาการและผู้รู้จริง ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5.5 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ หรือการศึกษาดูงานมาวิเคราะห์และหาข้อสรุปร่วมกัน เพื่อตอบคำถามของงานวิจัย

5.6 นำเสนองานวิจัย

เทคนิคการนำเสนองานวิจัย ก่อนการนำเสนอควรจะมีการดูข้อมูลร่วมกัน ระหว่างนักวิชาการและชาวบ้าน เพื่อกำหนดหัวข้อและทำความเข้าใจประเด็นที่นำเสนอ มีการแบ่งประเด็นในการนำเสนอและมีการซ้อมการนำเสนองานวิจัย

5.7 สรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

5.8 คืนข้อมูลแก่ชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. นักวิจัยชุมชนต้องทำงานทำให้มีเวลาว่างไม่ตรงกัน ควรศึกษาเรื่องเวลา และหาเวลาให้เหมาะสมในการทำงานวิจัยกับชาวบ้าน เพราะว่าสภาพปัญหาของชาวบ้านในปัจจุบันเรื่องการทำมาหากินของชาวบ้านค่อนข้างลำบาก ต้องดิ้นรน บางคนต้องทำงานทำให้ขาดรายได้

2. ในการพูดคุยกับชาวบ้าน ปัญหาของชาวบ้านมีเยอะมาก และแต่ละครั้งที่มีการพูดคุยกันประเด็นจะไม่เหมือนเดิม ดังนั้นต้องมีกรอบงานวิจัยให้ชัดเจน และทำความเข้าใจกับทีมวิจัยชาวบ้านให้ชัดเจนเกี่ยวกับกรอบการวิจัย

3. นักวิจัยชาวบ้านสามารถพูดได้แต่เขียนไม่ได้ เรียงลำดับไม่ได้ ดังนั้นนักวิชาการต้องนำคำพูดของชาวบ้านมาเขียนกรอบให้เป็นภาษานักวิชาการ

เทคนิคการทำงานร่วมกับชาวบ้าน

1. ทำตัวให้กลมกลืนกับชาวบ้าน
2. การทำงานวิจัยคือการเรียนรู้ร่วมกัน
3. จริ่งใจและเปิดใจยอมรับชุมชน
4. เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
5. เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

ข้อห้ามและข้อควรระวัง

1. ห้ามนิทาชาวบ้านให้ชาวบ้านฟัง
2. ไม่มีอคติ
3. การเข้าร่วมกิจกรรมไม่ให้อารมณ์เปลี่ยนแปลง
4. รับรู้เรื่องราวทุกข้อแต่ไม่ทุกข์ด้วย
5. การเช็คข้อมูลหลายทางทำให้ได้ข้อเท็จจริง
6. อย่ามองอะไรแยกส่วน
7. อย่าคิดว่าชาวบ้านไม่มีอะไร
8. อย่าตกหลุมว่ารูปแบบการพัฒนาไม่มีแบบเดียว

ประโยชน์ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. สร้างนักวิจัยชุมชน ให้เป็นผู้รู้ในประเด็นต่างๆของชุมชน
2. สร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ผ่านกระบวนการปฏิบัติร่วมกัน
3. ชุมชนได้แนวทางและมีทางเลือกในการแก้ปัญหาของชุมชน
4. เกิดการสร้างกลุ่ม องค์กรและเครือข่ายให้เข้มแข็ง
5. บุคลากรของมหาวิทยาลัยได้ทำงานบริการวิชาการแก่สังคม และได้ทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน
6. มหาวิทยาลัยได้งานวิจัย และสามารถนำผลงานวิจัยมาใช้ประโยชน์

มหาวิทยาลัยเกริก KRIRK UNIVERSITY